

Kvarteret Iris

RAÄ 103:1, Kvarteret Iris 14, Gamla Stan, Stockholms stad, Södermanland

Madeleine Forsberg

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2015:65
ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING, SCHAKTÖVERVAKNING

Kvarteret Iris

RAÄ 103:1, Kvarteret Iris 14, Gamla Stan, Stockholms stad, Södermanland

Madeleine Forsberg

Lst dnr4311-40966-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2015:65

Författare Madeleine Forsberg

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Interiör från den medeltida källaren i Iris 14.
Foto av Tomas Ekman.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_150001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	9
Referenser	10
Administrativa uppgifter	11
Bilagor	12

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Stockholm med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart ring.

Sammanfattning

AB Svenska bostäder planerade att byta ut avloppsrör i källaren till fastigheten Iris 14 i Gamla Stan, Stockholms stad. Källarvåningen bestod av fyra olika rum. Rummen har i rapporten numrerats från 1 till 4. Arkeologgruppen AB fick i uppdrag att övervaka schaktningen. Ett schakt i rum 1 var grävt innan arkeolog var på plats, vilket innebar att det snarare blev en efterkontroll som genomfördes.

Golvnivån i rum 2–4 rensades med en vacuumsug då rören där inte behövde grävas ned. Det rörde sig om ett 0,10–0,15 meter tjockt, tilltrampat golvlager från modern tid. Innan vacuumsugningen gjordes ett par mindre provgropar för att säkerställa att lagret inte var äldre.

I det ena, inre rummet (rum 2) påträffades en partiell stenmur, av vilken cirka 2,8 meter kunde dokumenteras. Den var cirka 0,35 meter bred och bestod av huggen sten. Ovanpå fanns partier med kalkbruk. Möjligen var murresten från en äldre skiljevägg mellan rum 2 och 3.

Inledning

Arkeologgruppen i Örebro AB utförde på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm en arkeologisk undersökning i form av en schaktövervakning, då äldre kulturlager och konstruktioner skulle kunna påträffas. Svenska bostäder var beställare och planerade för ett byte av avloppsrör i en källare som låg inom RAÄ 103:1, kvarteret Iris 14, Gamla Stan, Stockholms stad. Vid tidigare arbeten i området har murverk, fynd och kulturlager påträffats. Arbetet genomfördes 2 december av Tomas Ekman.

Bakgrund och kulturmiljö

Kv Iris har ofta figurerat i diskussioner om var Stockholms äldsta stadsmurar var belägna. Söderström och Cramér argumenterar med goda skäl varför den kan anses ha löpt genom kvarteret Iris (se Söderström & Cramér 2014). Flera fastigheter i kvarteret, bland annat Iris 14, har bevarade delar av en mur som är av sådana dimensioner att de knappast förekommer som väggmurar. Stadsmuren har uppenbarligen återanvänts vid konstruktionen av fastigheter, en tolkning som får stöd i dåtida källor, till exempel Stockholms jorde- och tänkeböcker. När Iris 14 såldes år 1514 angavs att fastigheten låg "i gamla muren" och en liknande formulering används om grannfastigheten Iris 15.

Huset var vid slutet av 1400-talet det största i kvarteret. I bottenvåningens källarutrymme finns en medeltida igensatt öppning mot Prästgatan, vilken troligen är den gamla källarnedgången.

Figur 2. Karta över Gamla stan i Stockholm med den berörda byggnaden markerad. Skala 1:4 000.

Den första kända ägaren av en fastighet på tomten är Jens Ervastesson och hans hustru Margareta på 1480-talet. År 1514 sålde rådmannen Måns Eriksson Budde huset till rådmann Sven Helsing, en transaktion som gav upphov till informationen ovan om läget av den gamla muren.

Någon gång före år 1550 köptes huset av Gabriel Christiernsson Oxenstierna. Det gick i släkten till år 1668 när det såldes till kryddkrämaren Henrik Lang. Från och med mitten av 1700-talet ägdes huset av en tobakshandlare, som även hade butik i lokalen mot Västerlånggatan.

I en värdering år 1757 nämns en avplankad bjälkkällare innanför ett större och ett mindre rum på bottenvåningen. Huset var uppenbarligen då mycket nedgången och saknade enligt uppgift både dörrar, fönster och kakelugnar.

Vattenledning och avloppsrör fanns i hela huset år 1877, då också huset hade anslutits till en gasledning.

Hela huset fick en genomgripande renovering år 1945 och när Flodins bildantikvariat och ramaffär flyttade in år 1977 slogs de två tidigare butikslokalerna samman. Före den nu aktuella ombyggnaden fanns en glas- och presentbutik på adressen.

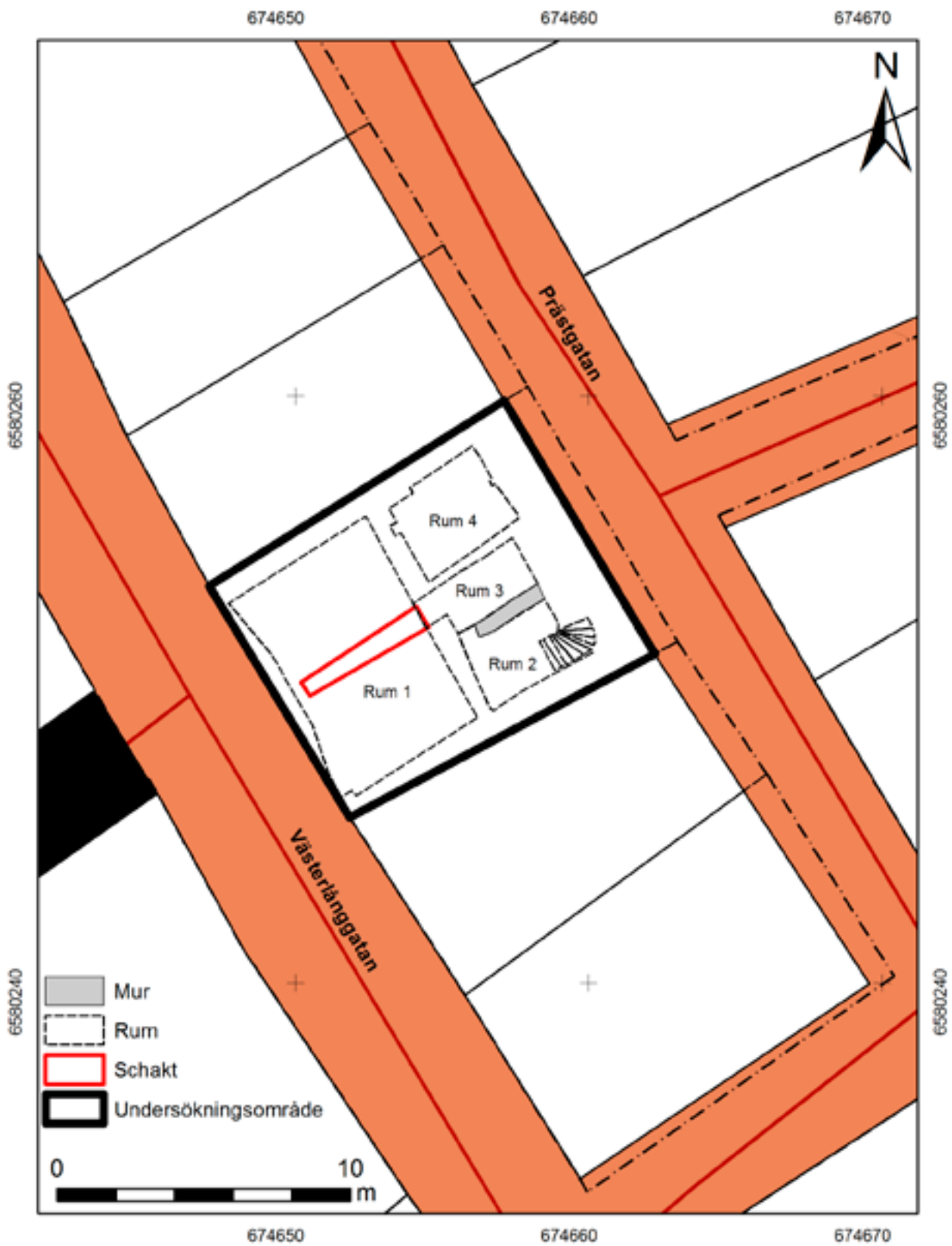
Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var att på ett vetenskapligt sätt dokumentera de kulturlager, konstruktioner och fynd som skulle kunna påträffas vid undersökningen.

Metod och genomförande

Det upptagna schaktet låg i nordöstlig-sydvästlig riktning i rum 1 (se figur 3). Det var 7 meter långt och 0,9–1,0 meter brett. Betonggolvet hade avlägsnats för att frilägga den äldre rörgraven. I anslutning till den grävdes ytterligare ca 0,4 meter på djupet, vilket gav ett sammanlagt djup om 0,75 meter. Bredden i den undre delen var cirka 0,4 meter. En beskrivning av schaktet gjordes och schaktet dokumenterades med fotografier.

Golvnivån i rum 2–4 (se figur 3) rensades med en vacuumsug då rören där inte behövdes grävas ned. Materialet gick till en sugbil. Det rörde sig om ett 0,10–0,15 meter tjockt, tilltrampat golvlager från modern tid. Innan vacuumsugning gjordes ett par mindre provgropar för att säkerställa att lagret inte var äldre.

Figur 3. Plan över schaktets läge i förhållande till byggnaden samt rumsindelning och en murrest. Skala 1:200.

Resultat

Schaktet gick huvudsakligen i den äldre rörgraven med cementrör innehållande en elkabel och ett järnrör för avlopp. Under det låg ett tvärgående cementrör. Närmast entrén fanns ett cirka 2 meter långt parti i östra schaktväggen med utfyllnadslager av raseringsmassor. Lagret innehöll en del tegelkross, kalkbruk och träfragment, i övrigt bestod det av mörkt grus.

I rum 2 påträffades en partiell stenmur, av vilken cirka 2,8 meter kunde dokumenteras. Den var cirka 0,35 meter bred och bestod av huggen sten. Ovanpå fanns partier med kalkbruk. Murresten löpte mellan trappans västra kant och den vägg som skilde rum 1 från rum 2 och 3. Den befann sig cirka 0,8 meter från väggen mellan rum 2 och 3. Möjligen var murresten en äldre skiljevägg mellan rum 2 och 3 som antyds på planen (se figur 3).

De provgropar som grävdes i rum 2 och 3 innan vacuumsugningen innehöll huvudsakligen byggsrot från ombyggnadsarbeten, som tegelkross, kalkbruk, krossade gipsplattor, spik och en del plast.

Inget av arkeologiskt intresse berördes av arbetsföretaget.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Uppdraget var att utföra en schaktövervakning. Då schaktet redan var grävt när arkeologen kom till platsen, genomfördes istället en efterkontroll av schaktet som dokumenterades.

I rum 2 och 3 kunde provgropar grävas innan vacuumsugningen. Groparna innehöll mest byggsrot från ombyggnadsarbeten.

Inget av arkeologiskt intresse berörde arbetsföretaget.

Referenser

Tryckta källor

Cramér, M. 2014. *Gamla Stan i Stockholm: hus för hus*. Lind & co i samarbete med Stockholmia. Stockholm.

Söderström, G. & Cramér, M. 2014. *Gamla Stan i Stockholm: en bebyggelsehistorik*. Lind & Co i samarbete med Stockholmia. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Södermanland
Län	Stockholm
Kommun	Stockholms stad
Socken	Stockholm
Fastighet	Kvarteret Iris 14
Fornlämningsnummer	RAÄ 103:1

Projektledning	Tomas Ekman
Personal	Tomas Ekman

Undersökningstid	2015-12-02
Exploateringsyta	80 m ²
Undersökt yta	7 m ² , schakt 40 m ² vaccumsugning
Koordinater	X 6580250 Y 674655
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer

4311-40966-2015

Arkeologgruppens projektnummer

2015_81

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Nr	Storlek i meter	Djup i meter	Beskrivning
1	7x1	0,75	Schaktet berörde en äldre rörgrav med cementrör innehållande en elkabel och ett järnrör för avlopp. Närmast entrén fanns ett cirka 2 meter långt parti i östra schaktväggen med utfyllnadslager av raseringsmassor. Lagret innehöll en del tegelkross, kalkbruk och träfragment, i övrigt bestod det av mörkt grus.

